
Türk Kültüründe Çalışmaya Yönelik Algı ve Tutumların Kültürel Eserler Bağlamında İncelenmesi*

“Balık tutmak bir spor olduğu kadar bir dindir de”

Izaak Walton

Hamit AKÇAY**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, zihin dünyasının en görünür alanı olan kültürün açık kodlarının çalışmaya dönük tutumlar bağlamında incelenmesidir. Dünden bugüne Türk kültürünün önemli yazılı ve sözlü eserlerinde çalışma olgusunun nasıl işlendiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çünkü çalışma/amel her ne kadar insanın dışı doğru, yani canlı ve cansız çevreye yönelik bir yönelimi olsa da, kuşkusuz bu yönelimin kökleri insanın iç dünyasında, duygu, düşünce arzu ve ihtiyaçlarında yer almaktadır. Duygu, düşünce, arzu ve ihtiyaçların ifadesi ise en yaygın biçimde insanoğlunun kültürel araçlarında görülmektedir. Kültürel eserlerdeki çalışma olgusuna yönelik yönlendirme, tavsiye ve önermelerin çalışma hayatına etki etmemesi mümkün değildir. Bu bağlamda Türk kültürel birikimin en önemli unsurları olan, atasözleri, türküler, halk şiirleri, masallar, ef-

* Makalenin Geliş Tarihi: 03.01.2018, Makalenin Kabul Tarihi: 16.02.2018

** Yrd. Doç. Dr., Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

saneler, menkıbeler ve divan şiirleri çalışmaya yönelik tutumlar bağlamında taranmış, Türk kültürünün çalışmaya yönelik tutumunun ortaya çıkartılmasına gayret edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda Türk kültür eserlerinde çalışmanın baskın bir şekilde olumlu bir perspektifle yansıtıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Çalışma, Türk kültürü, iş, zihniyet*

ABSTRACT

Investigation in the Context of Cultural Works on Perception and Attitudes to Work in Turkish Culture

The aim of this study is to examine the open codes of the culture, the most visible area of the mind's world, in the context of attitudes towards work. Although the work/deed is an outward orientation towards the living and the inanimate environment, the roots of this orientation undoubtedly take place in the inner world of the human being, in the emotions, thoughts, desires and needs. The expression of emotions, thoughts, desires and needs is most commonly seen in the cultural instruments of human being. In this context, the most important elements of Turkish cultural accumulation, proverbs, ballads, folk poems, tales, myths, legends and ottoman poems are scanned in the context of attitudes towards work and efforts are made to reveal the attitude of Turkish culture towards work.

Keywords : *Work, Turkish culture, job, paradigm*

1. GİRİŞ

Kültürel eserler iktisadi anlayışın görülebilip, izlenebildiği aynalardan birisidir. İktisadi düzen, iktisadi faaliyetlerin metodolojik yahut metodolojik olmayan tarzda biçimlenmiş ideolojisidir. Tarihin belli bir akışında çeşitli faktörlerin bileşke kuvvetiyle açığa çıkan iktisadi düzen, kuşkusuz toplumsal iktisadi zihniyetle kuvvetle ilişkilidir. Bütün iktisadi düzenlerin temelini emek (çalışma) ve emeğe yönelik tutumlar oluşturmaktadır. Şüphesiz emek faktörü olmaksızın herhangi bir iktisadi düzenden bahsetmek mümkün değildir. İktisadi düzenlerin, yada bir diğer ifade ile ekonomik sistemlerin mahiyetini belirleyen en önemli unsurlardan birisi de emeğe yönelik tutumlardır. Emeğe yönelik tutumlar toplumsal kültürün, paradigmanın, inanç ve felsefenin önerme, söylem ve pratiklerinde tezahür ederler. Toplumsal zihniyetin yansımalarını kolaylıkla müşahede

ettiğimiz alan ise kuşkusuz, topluma mal olmuş atasözü, şiir, destan, masal, mesnevi vb nazım ve nesir eserler olacaktır (Ülgener, 2006, s10). Bu eserler dikkatle incelendiğinde ait olduğu toplumun kültür ve zihniyet kodlarını ifşa ettikleri görülür. Bu gibi yazınların içinde kimi zaman doğrudan, kimi zaman bir bağlamın içine meczolunmuş biçimde, kimi zaman ise rumuz ve semboller yoluyla iktisadi zihniyetin izleri yer alır.

Kuşkusuz çalışma, medeni yaşam formunun olmazsa olmaz, mütemmim bir cüzüdüdür. Buna karşın medeniyetler, çağlar, kültürler, toplumlar ve bu toplumlarda tezahür eden iktisadi zihniyetler arasında çalışmaya yönelik algı ve tutumlar birbirinden oldukça farklıdır. Antik Yunan'da ruhun arındırılması, erdeme ulaşma, iyilik ve güzelliğe ulaşma ancak tefekkür ile mümkün görüldüğünden, tefekkür ve odaklanmayı engelleyen çalışma, kerih bir şey olarak görülmüştür. Yunan site devletlerinde çalışmak aşağı tabakalara özgü bir eylem olarak görülürken, üst sınıflar, sınıfsal konumlarının gereği olarak boş zaman tercih etme ve kullanma hakkına sahipti (Aytaç, 2002, s232). Roma medeniyeti ise antik yunan medeniyetinden farklı olarak çalışmayı sınıfsal bir olgu olmaktan çıkartıp, yaygınlaştırmıştır. Ancak Roma'nın dünyasında hayatın amacı; zevk ve eğlence olduğu için "çalışma" zevk ve eğlenceye imkân bulamayanların üzerine bırakılmış bir yük olarak telakki edilmiştir. Orta çağ boyunca batı toplumlarında çalışmanın alt sınıfların yükü olduğu kabulü devam etti. Avrupalı asilzadeler bir iş ile meşgul olmaz, iş yapmazlardı. Oysa aynı orta çağ boyunca ve sonrasında Osmanlı padişahların bile hemen hepsinin bir zanaatı, bir iş ve uğraşı vardı (Habertürk, 05.11.2017). Yani ortaçağ Avrupa'sında çalışma mecbur olanların katlanması gereken bir yük iken doğuda ise durum bütünüyle farklıydı; sınıf farkı olmaksızın tüm toplumsal katmanlar gönüllü olarak çalışırlardı.

Bilindiği üzere kapitalizmin ortaya çıkışını Werner Sombart Yahudiler, Max Weber ise Protestan topluluklar üzerinden izah etmeye çalışmıştır. Her iki izah biçiminde de bir iktisadi düzenin (kapitalizm) oluşumunda iktisadi zihniyet, iktisadi zihniyetin oluşumunda ise din başat bir unsur olarak ortaya konulmaktadır. İktisadi zihniyetin oluşumunda din gibi mühim bir unsurun da kültür olduğu söylenebilir (Aytaç, 2006, s139). Elbette çoğu zaman toplumsal yaşamda ve zihniyette din ile kültür iç içe geçer. Böylelikle zamanla kültürün din, dinin kültür haline dönüştüğü pek çok

sinapsis noktaları zuhur eder. Bazen de din kültürün üzerinde öyle kuvvetli bir tesir oluşturur ki kültür dinin bir uzantısı, ileri uç karakolu haline dönüşür. Her halükarda din ile kültür arasında bazen birbiri ile rekabet eden, bazen birbirini tamamlayan iç içe geçen alanlar oluşsa da din ve kültür birbirinden ayrı iki ayrı havzada varlığını devam ettirir. Nihayetinde tıpkı din gibi, insanlığın gayri maddi birikimi olan kültür de iktisadi zihniyetin oluşumunun parçasıdır (Açıkgöz, 2005, s95).

2. TÜRK KÜLTÜRÜNDE ÇALIŞMA

Sözlükte “*Bir topluluğun bütün fertlerinin sahip olduğu, olayları ve meseleleri karşılayan, duyuş, düşünüş şekilleriyle, tarih içinde meydana gelen fikir ve sanat verimleri ve değer hükümlerinin bütünü, hars*” (Doğan, 2005, s500) olarak tanımlanan kültür, kültürel eserler yolu ile anlaşılma-ya, anlamlandırılmaya çalışılır. Kültürel eserler ait oldukları toplumların zihniyet yapısını yansıtır. Bir topluma, bir medeniyete, bir millete ait olarak ortaya çıkan, şarkı, türkü, şiir, destan, masal ve atasözleri o toplumların kültürel kodlarını, inançlarını, değerlerini ve zihniyet yapılarını ifşa ederler. Bu ifşanın izlerini sürerek iktisadi zihniyetin anlaşılabilceği Ülgener’den beri sıklıkla ifade edilmektedir (Ülgener, 2006; s12). Türk toplumunun zihniyet dünyasında çalışma nasıl bir yer tutmaktadır? Çalışma mahiyeti itibari ile iyi, mi yoksa kötü mü olarak algılanmaktadır? Toplumsal telakkiye göre “çalışmak” bir mecburiyet midir, yoksa insanın bireysel olgunlaşmasının bir aracı mıdır? Türkler çalışmayı özü itibari ile sevmekte midir, yoksa sevmemekte midir? Tüm bu soruların cevabı asırlar boyunca usul, usul demlenmiş ve olgunlaşmış olan kültürün öğelerinin içinde, yani şiir, destan masal, atasözü gibi kültürel eserlerde yer almaktadır. Çünkü kültürün oluşması ve yeni nesillere ulaşması edebi formlar yoluyla olagelmektedir. Yani Göçer’in de ifade ettiği gibi kültürün ortaya çıkması ve pekişmesi için dil vitrinine ihtiyaç vardır (Göçer, 2012, s55).

2.1. Atasözlerinde Çalışma Olgusu

Atasözleri; iletmek istenilen düşünceyi, özü posasından ayırarak ve edebi sanatlardan yararlanarak etkili bir şekilde aktarım imkânı sağlayan söz öbekleridir (Erdem, 2010, s33). Bir başka ifade ile kayna-

ğı belli olmayan, halk arasında meşhurlarmış, etkili anlatım amacı ile kullanılan kalıplaşmış cümlelere atasözü denilmektedir (Altun, 2004, s79). Tarih boyunca Türkçede ve Türkçenin lehçelerinde sav, mesel, durub-u emsal, atalar sözü, ulular sözü, darb-ı kalam, deyişet, ozanlama gibi farklı isimler verilen atasözleri halk kültürünün en önemli taşıyıcılarından biridir. Öyle ki Oğuzname’lerde geçen atasının sözünü dinlemeyen yabana atılır sözü, törenin temel taşıyıcı unsuru olan atasözlerinin Türk toplumu için önemini en çarpıcı biçimde ifade etmektedir (Çobanoğlu, 2003, s4). Mahiyeti itibari ile atasözleri yönelimli metinlerdir. Bu nedenle atasözlerinin doğrudan hüküm ve yargı belirten, nasihat bildiren özellikleri baskındır. Atasözleri doğrudan hayata yönelik emir, tavsiye ve gözlemlerle dolu olduğu için evlilikten, beslenmeye, çocuk bakımından, akraba ilişkilerine her konuda atasözü metinlerine rastlanılır. Bu bağlamda bu çalışmada “iş” ve “çalışma” ya yönelik pek çok atasözünü tespit etmiş bulunmaktayız. Yazılı ve sözlü kaynakları tarama neticesinde makale konumuzla ilgili 50 atasözü metni tespit ettik. Atasözleri anlam bakımından ele alındığında çalışmayı öğütleyen, çalışmayı olumsuz olarak gösteren ve sadece nötr tasvirlerde bulunan 3 anlam kümesinde kümelenme olduğu görülmektedir. Tespit edilen 50 atasözünün sadece 1 tanesi anlam bakımından negatif içerikli iken (*Yemek buldun giriş, iş buldun sıvış*), 5 atasözünün nötr/betimleyici içerikli, geriye kalan 44 atasözünün ise çalışmayı pozitif nitelikte tasvir ettiği görülmüştür. En çok rastlanan olumlu yargı insanın emeğinin karşılığını alacağı yönündedir. “*Ağustos da gölge kovan, zemheride karın ovar.*”, “*Almadan vermek Allah’a mahsustur.*” “*Bağa bak üzüm olsun üzüm yemeye gözün olsun.*” bu bağlamda değerlendirilebilecek atasözleridir. Kimi atasözlerinde ise çalışmak özü itibari ile (ontolojik bağlamda) iyi kabul edilmiştir. “*Çalışan demir pas tutmaz.*”, “*Boş gezmekten, bedava çalışmak yeğdir.*”, “*Er olan ekmeğini taştan çıkarır.*” atasözleri bu türden öğüt veren atasözlerindedir. Bazı atasözleri ise tembellik durumunda başa gelebilecek bela ve sıkıntılar üzerinden, negatif motivasyon ile, çalışmayı öğütlemektedir. “*Bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur*”, “*Yazın gölge hoş, kışın çuval boş*”, “*Ağustos da gölge kovan, zemheride karın ovar*” bu türden atasözleri sınıfındadır. Çalışma ile ilgili olarak tespit etmiş olduğumuz atasözlerinin tam listesi aşağıdaki listede yer almaktadır.

Tablo 1: Çalışma İle İlgili Atasözleri (Albayrak, 2009).

Metin	Mesaj
Aç ayı oynamaz.	Olumlu
Açık ağız aç kalmaz.	Olumlu
Açın gözü ekmek teknesindedir.	Nötr
Ağanın alını terlemedikçe ırgadın burnu kanamaz.	Nötr
Ağustos da gölge kovan, zemheride karın ovar.	Olumlu
Akan su çukurunu kendi kazar.	Olumlu
Akan su yosun tutmaz.	Olumlu
Almadan vermek Allah'a mahsustur.	Olumlu
Ar dünyası değil, kar dünyası.	Olumlu
Aşını, eşini, işini bil.	Olumlu
Aza kanaat etmeyen çoğu hiç bulamaz.	Olumlu
Baba malı tez tükenir evlat gerek kazana.	Olumlu
Bağa bak üzüm olsun üzüm yemeye gözün olsun.	Olumlu
Bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur.	Olumlu
Bir elin nesi var, iki elin sesi var.	Olumlu
Boş gezmekten, bedava çalışmak yeğdir.	Olumlu
Bugünün işini yarına bırakma.	Olumlu
Çalışan demir pas tutmaz.	Olumlu
Çiftçinin anbarı sabanın ucundadır.	Nötr
Çoban güttüğü, çirak durduğu kadar alır.	Nötr
Emek olmadan yemek olmaz.	Olumlu
Er olan ekmeğini taştan çıkarır.	Olumlu
Fakirlik ayıp değil, tembellik ayıp.	Olumlu
Faydasız baş, mezara yaraşır.	Olumlu
Gençlikte taş taşı, kocalıkta ye aşı.	Olumlu
Hamala semeri yük değildir.	Olumlu
Hazıra dağ dayanmaz.	Olumlu
İş insanın aynasıdır.	Olumlu
İşine hor bakan, boynuna semer takar.	Olumlu
İşleyen demir pas tutmaz.	Olumlu
Kanaat gibi devlet bulunmaz.	Olumlu
Karıncadan ibret al, yazdan kışı karşılar.	Olumlu
Kısmetinde ne varsa, kaşığında o çıkar.	Nötr
Kurda neden boynun kalın demişler? Kendi işimi kendim görürüm de ondan demiş.	Olumlu

Lafla peynir gemisi yürümez.	Olumlu
Lafla pilav pişerse, deniz (dağ) kadar yağı benden	Olumlu
Nerde hareket, orda bereket.	Olumlu
Sen ağa ben ağa; bu ineği kim sağa.	Olumlu
Sen işlersen mal işler insan öyle genişler.	Olumlu
Taştan çıkarır ekmeğini erkek olanlar.	Olumlu
Tembele iş buyur sana akıl öğretsin.	Olumlu
Toprağı işleyen ekmeği dişler.	Olumlu
Yazın başı pişenin, kışın aşı pişer.	Olumlu
azın gölge hoş, kışın çuval boş.	Olumlu
Yazın sıcakta terleyen, kışın soğukta üşümez.	Olumlu
Yazın yorulmayan, kışın kurulmaz	Olumlu
Yazın çalışan, kışın gülüşür.	Olumlu
Yemek buldun giriş, iş buldun sıvış.	Negatif
Zahirenin ambarı sabanın ucundadır.	Olumlu
Zahmetsiz rahmet olmaz.	Olumlu

2.2. Türkülerde Çalışma Olgusu

En geniş anlamı ile Türkçe ifade edilen tüm anonim ezgili kültür metinlerine Türkü adı verilmektedir (Feyzioğlu, 2017, s50). Türküler anonim olma vasıflarıyla milli hafızanın önemli bir taşıyıcısıdır. Türküler vasıtasıyla yüzyıllar boyunca sevinçler, üzüntüler, toplumsal sorunlar nesilden nesile aktarılı gelmiştir. Bu vasfı dolayısı ile Türkülerin metinleri arasında çalışma ile ilgili, görüşleri, tutumları ve yargıları bulmaya çalıştık. Bu kapsamda 100 anonim Türkü eserini tesadüfi yöntemle tarayarak içerisinde çalışmaya yönelik tutumların izlerini aradık. Edebi formların belli konuları taşıma üstün olan, avantajlı olan ve olmayan yanları vardır. Bu bağlamda türküler fikirden ziyade duygu taşıyıcısıdır. Çünkü metinle birlikte melodi ve nağme duyguyu taşımak için son derece elverişlidir. Sanayileşme öncesindeki basit, yalın, tabiatla iç içe sürdürülen toplumsal yaşam, duyguların da en derin, en sade ve kuvvetli yaşandığı bir evre görünümündedir. Tüm derinliği ile türküler Türk toplumunun duygu dünyasını yansıtır. Türkülerin konularının daha çok aşk, seveda, gurbet, ayrılık gibi üzüntü ve sevinç ekseninde olması nedeni ile araştırdığımız metinlerin arasında çalışma ile ilgili çok sınırlı sayıda çalışmayla ilgili ifadelere rastlayabildik. Buna rağmen taradığımız türkü metinleri arasında dikkat-

le izleri kovalamaya devam ettik. Göle yöresine ait olan Türkü'nün metni şu şekildedir.

"Tek başıma yalnız gurbet ellerde

Dolaştım dolaştım dolaştım gittim

Her şehirden her toplumdandan her köye

Ulaştım ulaştım ulaştım gittim

İşte ozan ömrü çileyle biter

Sesim kısılinca saz bozuk öter

El kahrını çekmek zulümden beter

Alıştım alıştım alıştım gittim

Kevseri'yem bilmem neyimiş suçun

Artık yavaş yavaş bitiyor gücün

Güzeli doğruyu söylemek suçun

Çalıştım çalıştım çalıştım gitti" (Türkü, 10.11.2017).

Görüldüğü üzere türkü metni çalışmayı, içtimai hayatın gerçekliği bağlamında tasvir etmektedir. Ancak bir yönüyle de çalışmak katlanılması gereken de bir şeydir. Çünkü el kahrını çekmek zulümden beterdir. Türkü'de ifade edilen düşüncenin iktisat tarihinde izdüşümleri takip edildiğinde bu ifadelerin Mc Gregor'un insan oğlu çalışmayı sevmez görüşü ile bir örtüştüğü ifade edilebilir.

Yine bir başka türküde, Erzurum yöresine ait arpa ektim evlek, evlek türküsünde de çalışma olgusunun izlerine rastlanılmaktadır.

" Arpa Ektim Evlek Evlek

Dadandı Kara Lylek

Dedim Ki Murad Alım

Koymadı Zalım Felek

Arpa Ektim Biçemiyom

Az Doldur İçemiyom

Sen Benden Geçtin Amma

Ben Senden Geçemiyom

Arpalar Alı Çalar

Al Yanak Mavi Çalar

Yalınız Çıkma Yola

Avcılar Seni Çalar” (Öztelli, 2002, s476).

Görüldüğü üzere bu Türküde çalışma, hayatın katlanılması gereken bir zorunluluğu olarak tasvir edilmekte, ancak çalışmaya yönelik olumlu ya-hut olumsuz bir yargı sözü kullanılmamaktadır.

“Altın hızma mülayim

Seni hak’tan dileyim

Yaz günü temmuzda

Sen terle ben sileyim

Gün gördüm, günler gördüm

Seni gördüm şad’oldum

Altın hızma incidir

Gömleği nar incidir

Benim lal olmuş dilim

Ne dedim yar incinir

Gün gördüm, günler gördüm

Seni gördüm şad'oldum

Altın hızma tumağa

Yanaşıp al yanağa

Güzel gel görüşelim

Men gidirem ırağa

Gün gördüm, günler gördüm

Seni gördüm şad'oldum"(Öztelli, 2006, 580).

Yukarıda yer alan ve Kerkük yöresine ait Altın Hızma Mülayim, türküsünde de çalışma olgusu yer almakta, bu türküde de çalışma hakkında olumlu yahut olumsuz bir yargıya varılmamaktadır.

2.3. Halk Şiirinde Çalışma Olgusu

Türk toplumunun zihin dünyasının çalışmaya yönelik tutumlarının ayak izlerini aramak için halk şiiri' de muhakkak kıymetli bir kaynak durumundadır. Bu nedenle modern dönem öncesi Türk halk edebiyatına ait şiirleri de bu çalışma bağlamında ele aldık. Bu kapsamda Yunus Emre'den Dadaloğlu'na, Karacaoğlu'dan Pir Sultan Abdal'a halk şiirinin zirve isimlerinin şiirlerini inceledik. Şimdi çalışma hususunda ulaşabildiğimiz şiir örneklerini metin bakımından analiz edelim.

Bu Dünyanın Varlığı

Kemdürür yoksulluktan

Nicelerin varlığı

Bunda varlık var iken

Gitmez gönül darlığı

Batmış dünya malına

Bakmaz ölüm haline

Ermiş Karun varına

Zehi iş düşvarlığı

Süleyman zembil ördü

Kendi emeğin verdi

Anın ile buldular

Anlar peygamberliği

Gelin imdi miskin Yunus

Nen var Hak'ka harceyle

Gördün elinden gider

Bu dünyanın varlığı" (Emre, 2007, s188).

Yunus Emre'ye ait Bu Dünyanın Varlığı başlıklı şiir bütünü ile servet, emek ve çalışma konusuna hasredilmiştir. Şiirde öncelikle mal, servetin insanın huzur ve mutluluk vermeyeceği vurgulanmış, daha sonra peygamberlerin bile el emeği geçindiği, hatta peygamberliği de bu yolla elde

ettiği vurgulanmıştır. Çalışmak ve kazanç özü itibari ile olumlu olarak ifade edilirken, asıl olanın elde edilen kazancın Allah yolunda harcanması olduğu vurgulanmıştır. Esasen bu kısa şiirin içinde Maslow'un çalışma motivasyonunu izah eden tüm argümanları yer almaktadır. Şiire göre bir yönü ile çalışma, insanın temel ihtiyaçları yerine getirmek için bir araç iken diğer yönü ile de insanın ruhi olgunluğunun bir aracıdır da. Öte yandan Weber'in Protestan iş ahlakının temeli olarak işaret ettiği Tanrı'nın rızasını kazanmak için çalışmanın neticesinde elde edilen servetin dünyayı mamur etme, hayır işlerine harcama düşüncesinin de sarih biçimde ifade edildiği görülmektedir.

.....

Kimi yiyip kimi içer hep melekler rahmet saçar

İdris nebî hülle biçer biçer Allah deyu deyu (Emre, 2007, 107).

Yunus Emre'nin Şol Cennetin Irmakları isimli şiirinde de İdris peygamberin terzilik yaptığı vurgulanmıştır. Örnek olarak aldığımız her iki şiirde de emek ve çalışma doğru ve güzel bir davranış olarak ifade edilmektedir. Elbette İslam inancına göre sadece İdris peygamber değil, hemen hemen tüm peygamberlerin iş ve meslek sahibidir. Bu nedenle de pek çok edebi metinde bu hususun vurgulandığına şahit olmaktadır. Kültür ve din konusunda vurguladığımız iç içe olma durumunun en net tezahürlerinden birisi kuşkusuz Yunus Emre şiirleridir.

.....

Kulak ver de dinle arşta horoza,

Belki erişesin ilm-i arıza.

Kunduru buğdayı ekme harıza,

Çiftçi isen var tarlanı herk eyle (Yağcı, 2011, s116).

Pir Sultan Abdal'a ait Yanlış Fetva ile Yola Gidilmez isimli şiirde çalışma-

nın iyi bir davranış olduğu fikri sembolik olarak horozun çalışkanlığı ile ifade edilmekte, boş yere, sonuçsuz çabalara girilmeyip, çalışılıp çabalınması gerektiği vurgulanmaktadır.

.....

Sırrını verme de avrada yada

Verir kısmetini ol Bari Huda

Yaptırırsan iki dosta bir oda

Çok çalışma adam olman malınan (Dadaloğlu, 10.11.2017).

Yaz Bahar Ayları Geldi Yetiştirdi adlı şiirinde Dadaloğlu servet için çalışmanın beyhudeliğine atıfta bulunmaktadır. Yedi İklim Dört Köşeyi Dolandırdım adlı şiirde ise emek olmayan kazanç açık bir şekilde kınanmıştır.

.....

Okuttuğun tutmaz oldu alimler

Kalktı da kitaptan arttı zulümler

Terlemeden mal kazanan zalimler

Can verirken soluması zor imiş (Dadaloğlu, 10.11.2017).

2.4. Divan Şiirinde Çalışma Olgusu

Divan şiiri Türkçe’de yaşanan sadeleştirme çabaları ile, son yüzyılda dilimize giren bol miktarda batı dillerinden ithal kelimelerin varlığı sonrasında, ortalama okuyucu profili açısından zor ve anlaşılması güç metinler haline gelmiştir. Bu sebeple kültür ve zihin dünyamızın köklerinin barındığı mühim bir kaynaktan yeterince istifade edememekteyiz. Diğer yandan Tökel’e göre divan şiirini anlamada tek sorun artık kullanılmayan kelime ve terkipler değil, bu şiirin ihtiva ettiği ontolojinin bir bütünsellik

içinde ele alınmayıdır. Bunun yanı sıra bir de divan şiiri hakkında yaygın basmakalıp yargılar söz konusudur (Tökel, 2007, s537). Bu yargılardan birisi de divan şiirinin halktan ve gerçeklikten kopuk, sade sanat için icra edilmiş metinler olduğudur. Tüm bu olumsuz genellemelere rağmen Türk kültürünü incelerken divan şiirinin ihmal edilmesinin çalışma bakımından eksiklik olduğu düşündük ve çalışmamızı divan şiiri bakımından da ele aldık. Divan şiiri metinlerinden sonra metinlerin günümüz Türkçesi ile yazılmış sadeleştirmiş metinleri de konunun daha anlaşılır olması bakımından eklemeyi uygun gördük.

Halk şiirinin aksine, divan şiirleri metinleri arasında çalışma olgusu üzerine çok sayıda ifade ve yargıya rastlamak mümkündür. Çalışmamızın kapsam ve boyutları itibari ile kafi miktarda ulaştığımız metinlerin yanı sıra elbette bizim tarayamadığımız binlerce metin arasında pek çok ifadenin olacağı muhakkaktır. Divan şiirinde ilk örnek olarak Güvahi'nin bir beytini ele alacağız. Aşağıda yer alan beyitte Güvahi yatan kurt'un bir fayda, kar menfaat elde edemeyeceğini, gezen tilkinin ondan hayırlı olduğunu vurgulamaktadır. Yaygın bir darb-ı mesel'den mülhem bu beyitte net bir şekilde çalışmanın, çaba ve gayretin üstün bir davranış olduğu belirtilmektedir.

“Ne assı bula kendüne yatur kurt
yiğ andan tolaşan dilkü yilup yurt” (Erenoğlu, 2007, s1115).

(Ne fayda bulur kendine yatan kurt
Dolaşan tilki ondan daha yeğdir)

Yine Güvahi'nin bir başka beyitinde köle gibi çalış, bey gibi ye atasözüne yer verildiği görülmektedir. Bu beyitte de çalışmaya yönelik tutumun açık bir şekilde olumlu olduğu görülmektedir.

Hemişe eyle kazancuna sayı
dirüş kul gibi işle beg gibi ye (Erenoğlu, 2007, s1158).

(Her zaman kazancını emek ile elde et
Köle gibi çalış, bey gibi ye)

Şikari'ye ait aşağıdaki beyitte ise işbirliğinin önemi ve faydasına gönderme yapılmaktadır.

Kul kula sebeptir iyi bil ey can

İş başarmaz tek başına insan (Erenoğlu, 2007, s1158).

(İnsan insana vesiledir ey kişi

İş başarmaz tek başına insan)

Levni'ye ait atalar sözü destanı baştan sona çalışmayı öğütleyen dizelerle doludur. Aşağıda yer verdiğimiz örnek dörtlükte dünyadaki bütün kazanç ve menfeatin çalışma ile elde edileceği, bu sebeple bugünün işinin yarına bırakılmaması gerektiği, aksi halde iş işten geçeceği vurgulanmaktadır.

Aldanma cihanın sakın varına

Düşmeyegör onun ah-ü zarına

Bugünkü işini koyma yarına

Yar yıkıldığı gün tozar demişler (Yüksel, 2016, s321).

Yesari'nin beytinde ise çalışma, emek olmadan yaşamın mümkün olmadığı belirtilmektedir.

Yemek istersen bu yolda yemek

Emeksiz kimseye verilmez yemek (Yüksel, 20016, s321).

Hasan Ziyai'nin aşağıdaki beytinde ise bir meslek sahibi olmanın önemi vurgulanmakta, bu yolla para kazanılması öğütlenmektedir.

Bir pişe öğren olma tehi, akça pul kazan

Ta pişe matbahunda pilavun kazan kazan (Yüksel, 2016, s321).

(Bir meslek öğren avare olma, para pul kazan

Ki böylelikle mutfağında pilavlar pişsin kazan kazan)

Yine bir mesleğin gerek ve faydasına işaret eden bir başka beyitte Tırsi'ye aittir.

“Yapusu hep giru kalurdu halkun

Eğer dünyada neccar olmayaydu (Yüksel, 2016, s321).

(Binaları hep geri kalırdı halkın

Şayet dünyada duvarcı olmasaydı)

Said Giray'ın aşağıda yer alan beyitlerinde ise bir asker sıfatı olan çorbacı ile ırgatlık kıyas edilmekte, ırgatlık memuriyete göre aşağılık bir iş olarak tasvir edilmektedir.

“Kimi çorbacı kimisi ırgad

Kimi ma'mur kimisi ber'bad (Yüksel, 2016, s321).

(Kimi çorbacı kimi işçi

Kimisi kazançlı kimi berbat)

Cuniniye ait aşağıdaki beyitlerde ise tevekkül ve kader konusunda pasif, edilgen bir anlayışın zuhur ettiğini görmekteyiz. Cunini çalışma ve gayret ile ne insanların ne de meleklerin amaçlarına ulaşamayacaklarını bu yüzden aklı olanın boş yere kendini yormaması gerektiğini belirtmektedir. Her ne kadar Kuran-ı Kerimde açık bir şekilde insanlar için çalışma ve emeğin esas olduğu belirtilmiş ise de İslam tarihi boyunca zaman, zaman bazı mistik akımların, asalak kişi ve grupların yer aldığını görmekteyiz. Özellikle öncü Müslüman devletlerin gerileme ve çöküş dönemlerinde bu arizi yaklaşımlar kendilerine hayat sahası bulabilmektedir.

Bulmadı menzil-i maksuda vusul

Sa'y idüp nev'-i beşer cins-i melek

Akibet sa'yuni berbad eyler

Hasılı akıl isen çekme emek (Yeniterzi, 2000, s365).

(Kimse amacına ulaşamadı

Çalışarak insan yahut melek

Çalışma sonunu kötü eder

Akıllı isen boşa çalışma)

Fuzuli'nin aşağıda yer alan beyitlerinde ise insanların bu dünyada rahata ulaşmak için çok çalışarak mal mülk edindikleri, oysa edindikleri bu mal mülkün bilakis bu dünyada da ahirette de onların rahatını bozacağı vurgulanmaktadır.

“Ey ki endîşe-i mâl ile serâsime olup

Dün ü gün dehrde aşüfte geçer ahvâlin

Cem'i mâl eylediğin rahat içindir ammâ
Rahatın eksik olur her nice artar mâlin
Mali çok etme hazer eyle azâbından kim
Renci artar ağır oldukça yükü hammâlin (Akyüz, 1990, s360).
(Ey mal endişesi ile sersem olan kişi!
Gece gündüz yılların rezil bir halde yaşarsın.
Mal biriktirmeyi rahata ermek için yaparsın ama,
Rahatın azalır, ne kadar artarsa malın.
Malı çoğaltma, azaptan sakın!
Yükü arttıkça hamalın çilesi de artar.)

2.5. Masallarda Çalışma Olgusu

Halk anlatılarının en eskisi masallardır. Masal kelimesinin kökeni Arapça meseldir. Son yüz yılda dilimize yerleşen bu kelime yerine hekat, hikaye, nağıl, ertek gibi kelimeler de kullanılmıştır (Sakaoğlu, 2011, s1). Çoğunlukla çocuk eğlencesi olarak icra edilen masallarda zaman, zaman ise olağanüstü varlıklar, kişiler ve nesnelere üzerinden ahlaki mesajlar, eğlenceli bir dil ile yeni nesillere aktarılır. Ancak masallar derinlemesine tahlil edildiğinde masalların temel amacının mesaj veya öğüt vermek olmadığı görülmektedir. Masallar dinamik, canlı, yaşar-göçer metinlerdir. Bu nedenle masal metinlerinin içerisinde sık sık atasözleri, maniler, dasitani unsurları da yer alır. Masallar genellikle 4 kısma ayrılarak incelenirler; hayvan masalları, asıl halk masalları, zincirleme masallar ve fıkralar (Sakaoğlu, 2013, s15). 19.Yüzyıl sonlarında Osmanlı topraklarını gezerek Türk masallarını derleyen Ignacz Kunos içerik olarak da form olarak da Türk masallarının hem Hint Masallarından hem de Avrupa masallarından ayrıştığını ifade eder. Bu masallarda da çoğunlukla masal kahramanları padişahlar ve padişahların aile efratlarıdır. Bu kahramanlar büyü ve sihirin dünyasında karşılaştıkları olağanüstü sorunlara olağanüstü çözümler üretirler. Kunos'un çalışması zihniyet araştırmacıları açısından önemli tespitler içermektedir (Kunos, 2016, s17).

Asıl halk masallarının içerisinde Keloğlan masalları önemli bir yer tutar.

Günümüz anlatılarında keloğlan sık, sık çalışmayı sevmeyen tembel bir kişilik olarak tasvir edilse de Keloğlan masallarının orijinal formu olan Taskaray formunda Keloğlan kılık değiştiren üstün güçlere sahip, zulümle savaşıyor, kut sahibi hanlardan bir handır (Ergun, 2004, s39). Çalışma ile ilgili yargı içeren bizim ulaşabildiğimiz masal örneklerinden bazı kesitleri inceleyelim. Salih San'ın derlediği bir Keloğlan masalında bir nohut tanesi üzerinden hayaller kuran Keloğlan, hile ve yalanlarla zengin olan, uyanık madrabaz bir tip olarak anlatılır. Masalın sonunda Keloğlan şans eseri zengin olur (San, 09.12.2017). Saim Sakaoğlunun delediği Keloğlan masalında keloğlan işinde gücünde çalışkan bir kişidir. Uğradığı haksızlıklar nedeni ile bir dev ona olağanüstü özellikleri olan eşyalarla yardımcı olur (Sakaoğlu, 2013, s77). Kunos'un derlediği Macun isimli Keloğlan masalında tembel keloğlan padişah kızıyla evlenebilmek için gayret eder ve çabalar, bu gayreti sonucu padişah kızını alması gerekirken padişah sözünü tutmaz, bunun üzerine ise keloğlan padişah ve saray ahalisini cezalandırarak amacına ulaşır (Kunos, 2016, s436). Osman Saygı'nın derlediği Keloğlan ve Altın Bülbül Masalı Taskaray masallarının orijinallerine epey yakındır. Masalda padişah oğullarını altın bülbülü bulmaları için görevlendirir. Azimli ve kararlı küçük oğlan bin bir güçlüğü aşarak altın bülbülü bulur. Küçük kardeşi kıskanan abiler onu bir suya atar. Sudan çocuğu bir çoban kurtarır. Başına koyun derisi geçiren çocuk yine güçlüklere aşı, aşı bir keloğlan olarak saraya varır. Gerçek anlaşılır, kötü niyetli abiler saraydan kovulur (Saygı, 09,12,2017). Görüldüğü gibi kimi Keloğlan masallarında Keloğlan tembel ve haylaz bir kişilik olarak tasvir edilse de, orijinal formlarına yakın masallarda Keloğlan çalışma, azim, gayreti ile ön plana çıkar.

2.6. Destanlarda Çalışma Olgusu

Destanlar, milletlerin hayatındaki çok önemli olayları olağanüstü imgelemlerle anlatan metinlerdir. Umumiyetle ulusların kaderinde rol oynamış kahramanları, ulusların yaşam döngüsünde yer alan mühim olayları anlatırlar. Bu yüzden milli destanların içerisinde gündelik hayatın tazammumlarına rast gelmeyi beklemez. Ancak biz yine de dikkat ve rikkat ile Türk destanlarını mercek altına alacağız. Türk destanları İslamiyet'ten önce ve İslamiyet'ten sonra olmak üzere iki temel karakteristiğe ayrılır. İslamiyet öncesi Türk destanları; Yaradılış Destanı, Alper Tunga Destanı

nı, Şu Destanı, Oğuz Kaan Destanı, Bozkurt Destanı, Ergenekon Destanı, Türeyiş Destanı ve Göç Destanıdır. İslamiyet sonrası Türk destanları ise; Satuk Buğra Destanı, Manas Destanı, Cengiz Name, Edige Destanı ve Battalgazi destanıdır (Demir, 2006, s107). Yaradılış destanı Tanrı Ülgen tarafından dünyanın yaratılışını anlatmaktadır. Destan'da Tanrı Ülgen tarafından insana yöneltilmiş “ *Dinleyin ey insanlar, varı yok demeyin. Varlığa yok deyip de, yok olup da gitmeyiniz.*” (Günay, 09,12,2017). buyruğu çalışmanın ontolojik bir iyilik olarak görüldüğünün delili kabul edilebilir. Oğuz Destanı ise Oğuz Kaan ve yapıp ettikleri hakkındadır. Destan'da kağrı (Kanglı Boyu) arabasının icadı ve kayığın (Kıpçak Boyu) icadı anlatılmaktadır (Yakıcı, 2013, s416). Destanda geçen bu olgular çalışmanın ve icat'ın Türk muhayyilesinde olumlu görüldüğüne delildir. Ergenekon destanında Türklerin sürgün yurdundan çıkışı demircilerin çalışmaları ile gerçekleşmiştir. Ergenekon Destanında çalışma hem olumlu olarak yer almakta hem de bir meslek bir ulusun kurtarıcısı olarak tasvir edilmektedir. Taramış olduğumuz diğer destanlarda çalışma olgusuna ait doğrudan yahut dolaylı bir ifadeye rastlayamadık.

2.7. Evliya Menkıbelerinde Çalışma Olgusu

Şüphesiz Türk kültür dünyasında tasavvufun önemli bir etkisi ve yeri vardır. Sarı Saltuk'tan Ahi Evran'a, Yunus Emre'den Mevlana'ya onlarca, yüzlerce tasavvuf büyüklerinin yanı sıra adları bilinmese, hatırlanmasa bile binlerce tasavvuf mensubunun öğretilerinin yüzyıllar boyunca toplumun düşünce yapısını etkilediği aşikârdır. Anadolu'daki tasavvuf kültürünün etkisiyle eren, ermiş, evliya denilen halkın hürmet ve ihtiramla yad ettiği sofi yahut sofi meşrep kişilerin hayat hikayelerinin dilden dile dolaştırılması ile oluşmuş evliya menkıbeleri kültürün önemli unsurlarından birisidir. Bu nedenle Anadolu'da meşhur olmuş evliya menkıbelerini çalışmamız bağlamında ele almayı uygun gördük. Tasavvuf düşüncesinin kültürel bağlamda yoksulluğu beslediğine, miskinlik ve tembellik kültürünü oluşturduğuna dair eleştiriler tarih boyunca yapılagelmiştir. Bu bağlamda tasavvuf kökenli olduğu düşünülen toplumda yaygın kullanım ve karşılığı olan; kefenin cebi yok, dünya malı dünyada kalır, bir lokma bir hırka, fani dünya gibi aforizmaların çalışma karşıtı yahut çalışmayı değersizleştiren bir yer tuttuğu ifade edilmektedir (Ayan, 2004, s58). Nitekim miskinlik temelli tasavvuf anlayışına İslam'ın ilk dönemlerinden beri hem tasavvufi

ekollerin içinden hem de dış çevrelerden ciddi eleştiriler yapılmıştır. Bağdatlı Ruhi'nin beyitleri bu bağlamda yapılmış en çarpıcı eleştirilerdendir.

<i>Vardım seherî taat için mescide nâ-gâh</i>	Seher vakti ibadet için mescide girdim aniden
<i>Gördüm oturur halka olup bir nice güm-râh</i>	Bir topluluğun halka kurup oturduğunu gördüm
<i>Girmiş kemer-i vahdete almış ele tesbih</i>	Bu topluluktan kimisi elinde teşbih vahdete dalmış
<i>Her birsinin vird-i zebânî çil ü pencâh</i>	Dillerinde kırk yahut elli sözü dolanır
<i>Didim ne sayarsız ne alırsız ne satarsız</i>	Dedim ne alıp ne satarsınız, neyi zikredersiniz
<i>K'aslâ dilinizde ne nebî var ne de hod Allah</i>	Ki dilinizde ne nebi ne Allah zikri var
<i>Didi biri mim şehrimizin hâkim-i vakti</i>	Biri dedi malumdur ki şehrimizin valisi
<i>Hayretmek için halka gelür mescide her gâh</i>	Halka hayır işlemek için mescide gelir her daim
<i>İhsânî ya pencâh ü ya çıldür fukaraya</i>	İhsanı ya 50 yahut 40 akçedir fakirlere
<i>Sabreyleye ki demdir gele ol mîr-i felek-câh</i>	Sabret geniş gönüllü efendi gelmek üzeredir
<i>Geldiklerini mescide bildim ne içündür</i>	Mescide ne amaçla geldiklerini anladım
<i>Yüz döndürüp andan dedim ey kavm olun âgâh</i>	Yüzümü onlardan çevirip ey insanlar bilin ki
<i>Sizden kim ırağ oldu ise Hakka yakındır</i>	Sizden kim uzaksa hakka yakın olur
<i>Zîrâ ki delâlet yoludur tuttuğunuz râh</i>	Çünkü tuttuğunuz yol sapkınlık yoludur
<i>Tahkîk bu kim hep işiniz zerk ü riyadır</i>	Doğrusu bütün işiniz iki yüzlülüktür
<i>Taklîddesiz tâatiniz cümle hebadır</i>	Şekildeki ibadetiniz tamamen boşadır

(Ayan, 2004, s63).

Tasavvuf şemsiyesi altında bu tarz anlayışların yer aldığını görsek de diğer taraftan esnafılık temelinde müesseseseleşen, tasavvuf temelli ahilik geleneğinin bu anlayışın tam tersinde yer aldığını görmekteyiz (Çeker, 2017, s84). Şüphesiz çok geniş bir yayılımı olan tasavvuf anlayışının ve uygulamalarının yekpare bir mahiyet arz etmesini beklememekteyiz. Ayrıca tasavvuf ve çalışma anlayışının incelenmesi bu makalenin boyutlarını aşmaktadır. Biz bunun yerine Türk kültürüne tesir eden evliya menkıbelerini esas alarak bu menkıbelerin çalışma algısına tesirlerini ortaya çıkartmaya çalışacağız. Bu bağlamda Türkiye sınırların göreceli olarak en çok bilinen evliya menkıbelerini tesadüfi yöntemle tarayıp, evliya menkıbelerinde çalışma olgusunun ne şekilde yer aldığını tespit edeceğiz.

Tablo 2: Anadolu Evliyaları ve Meslekleri ¹

	Veli İsmi	Mesleği	Yöre
1	Akbıyık Sultan	Tüccar	Bursa
2	Çekirge Sultan	Dilenci	Bursa
3	Okçu Baba	Asker	Bursa
4	Terzi Baba	Terzi	Erzincan
5	Nalınca Baba	Nalın Ustası	İstanbul
6	Esrar Dede	Bilinmiyor	İstanbul
7	Turabi Baba	Gemici	İstanbul
8	Furuni Mehmet Dede	Bilinmiyor	Afyon
9	Abdurrahim Mısri	Müderriş	Afyon
10	Aşçı Dede	Aşçı	Erzincan
11	Derya Ali Bab	Saka	İstanbul
12	Eskici Mehmet Dede	Tüccar	Amasya
13	Fakirullah	Müderriş	Siirt
14	Garip Hafız	Müderriş	Erzurum
15	Kılıçlı Ali Efendi	Müderriş	Kayseri
16	İbrahim Tennuri	Müderriş	Kayseri
17	Müştak Baba	Hattat	Bitlis
18	Somuncu Baba	Fırıncı	Bursa
19	Sakıb Dede	Müderriş	İzmir
20	Geyikli Baba	Münzevi	Bursa

¹ www.evliyalar.net ve www.biriz.biz sitelerinin verilerinden derlenmiştir. Erişim Tarihi:08.12.2017

Yukarıda yer alan tablodaki verilere göre Türk toplumunda evliya olarak kabul edilen ve menkıbeleri dilden dile zikredilen şahısların büyük çoğunluğunun bir meslekle iştigal ettiği görülmektedir. Rastsal olarak taramadığımız bu kişilerden sadece bir kişinin başkalarının verdiği sadakalarla geçindiği, bir kişinin dağ başında münzevi olarak yaşadığı, diğerlerinin ise bir iş ve meslek erbabı olduğu görülmektedir. Dahası özellikle medrese, tekke geleneğinden yetişerek gelenler, yani bir nevi mektepli mutasavvıfların aksine alaylı mutasavvıf olarak zikredebileceğimiz, terzi baba, somuncu baba, nalıncı baba gibi kişilikler daha esatiri görülmekte, Türk halkının muhayyilesinde derin izler bırakmaktadır.

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

İktisadi düzenin temelini oluşturan “çalışma” olgusunun Türk toplumunun ortak hafızasında nasıl şekillendiğini araştırdığımız bu çalışmada göze çarpan ilk husus, “çalışma” konusunun hemen tüm kültür unsurlarında baskın bir şekilde olumlu bir vurguyla anlatıldığıdır. Masallardan şiirlere, destanlardan atasözlerine kadar incelediğimiz tüm edebi metinlerde bu husus belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. İncelediğimiz kültürel metinlerde ağırlıklı olarak Türk toplumunda tembellik, beleşçilik, asalaklık hoş karşılanmamakta, çalışma ve gayret hem dünyevi mutluluğun hem de ahiret mutluluğunun anahtarı kabul edilmektedir. Kuşkusuz bu değer yapısının oluşumunda kuran-ı kerimde yer alan net hükümlerin yani İslam dininin önemli bir yeri vardır. Nitekim İslam sonrası ortaya çıkan edebi metinlerde konu ele alınırken sıklıkla ayet ve hadislerle gönderme yapıldığı görülmektedir. Örneğin Yunus Emre şiirlerinde peygamberliğin dahi çalışmaya bağlı olarak verildiği ifade edilmiştir. Bu durumun meşru kazancı, emek ve miras olarak sınırlayan İslam ahkâmı ile de sınırlı olmadığı aşikârdır. Çünkü sadece İslam sonrası dönemde değil, çalışma olgusu İslam öncesi dönemde de kültürel eserlerde olumlu bir şekilde yer almaktadır. Diğer taraftan Türk toplumunda İslam öncesi dönemde de çalışmayla ilgili tutumların İslam sonrası dönemle uyumlu ve tutarlı olduğu görülmektedir. Yaratılış ve Oğuz Kağan destanları bu bağlamda dikkat çekici anonim metinlerdir. Gerek İslam öncesi dönemlerde şekillenen efsane ve masallar gerekse, atasözlerinin otantik formları Türk iktisadi düşünce yapısının bu hususta dünden bu güne tutarlı ve emek merkezli

şekillendiğini göstermektedir.

Her hakiki bilgi kendi nesnesini inşa eder. Ancak bilgi ile eylem arasında, söylem ile eylem arasında her zaman bir bütünlüğün olduğunu söyleyemeyiz. Bir toplumda bilgi ile eylem arasında ortaya çıkan uyumsuzluk ontolojik ve kozmolojik tasavvurların çatışması ile oluşur. Aristo bilgiyi hareket etmeyen ettirici olarak tanımlamıştı. Quenon geleneksel doktorinlerde bilginin eylemden üstün kabul edildiğini, günümüzde ise doğu düşünce yapısında hala aynı görüş devam ettirilirken modern batı düşüncesinde, bilginin önemi inkâr edilmemekle beraber eylemin üstün kabul edildiğini söylemektedir (Quenon, 1992, s33). Türk kültürel metinlerinde çalışma olgusunun olumlu yer alması uygulamama da aynı sonucun ortaya çıkmasını elbette garanti etmez. Yani bir başka okuma biçimi ile, kültürel metinlerde ortaya çıkan çalışma odaklılığın, bu hususta ortaya çıkan bir ihtiyacı gidermeye matuf olduğu da ileri sürülebilir. Toplum zihniyet yapısına tesir eden, söz gücü yüksek, etkileme kabiliyeti olan kişilerin toplumu ataletten çalışmaya doğru yöneltmek maksadı ile kültürel kodlar üretmiş oldukları da göz önünde tutulmalı, zihniyet ve gerçeklikle ilgili araştırmalar bu doğrultuda sürdürülmelidir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Ö. (2005). Toplumsal Zihniyet Olgusu ve İktisadi Gelişme İle İlgisi, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 32, s91-123
- Akyüz, K. vd, (1990). *Fuzuli Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları
- Albayrak, N. (2009). *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, İstanbul: Kapı Yayınları
- Ayan, D (2010) *İslam Tasavvuf Zihniyeti Yoksulluğu Teşvik Eder mi? Bazı Edebi Metinler Üzerine İzlenimler, Yardım ve Dayanışma*, s57-69
- Aytaç, Ö. (2002). *Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler dergisi, 1, s231-260
- Aytaç, Ö. (2006). *Girişimcilik: Sosyo Kültürel Bir Perspektif*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6, s 139-160
- Çeker, F. (2017). *Ahlaki ve Sosyo-ekonomik Bir Teşkilat Olarak Ahilik*, Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12, s84-99
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Karşılaştırmalı Atasözleri Bağlamında Türk Dünyası Atasözlerinde Sosyokültürel Süreklilik ve Değişme Üzerine Tespitler*, *Türkbilig*, 5, s3-12
- Demir, N., Erdem, M.D.,(2006) *Türk Kültüründe Destan ve Battal Gazi Destanı*, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 1/1, s97-139
- Derleme, Erişim Tarihi:08.Aralık.2017, Çevrimiçi:www.evliyalar.net ve www.biriz.biz
- Doğan, M. (1194). *Temel Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Bahar Yayınevi
- Emre, Y. (2007). *Yunus Emre Divanından Seçmeler*, İstanbul: Tekin Yayınevi
- Erdem, S. (2010). *Atasözlerinde Metaforların İşleyişi*, *Milli Folklor*, 88, s33-37
- Erenoğlu, D. (2007). *Güvahi'den Günümüze Atasözleri ve Deyimler*, *Turkish Studies*, 6, s1150-1167

- Ergun, P. (2004). Altay Destanlarında ve Anadolu Türk Masallarında Taskaray-Keloğlan, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 18, s37-45
Erişim Tarihi: 05.Aralık.2017, Çevrimiçi: <http://www.haberturk.com/yasam/haber/1323648-osmanli-padisahlarinin-meslekleri/12>,
- Göçer, A. (2012). Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine, Türk Dili, s50-57
- Günay, U. (09 Aralık. 2017) Türk Destanları, Çevrimiçi: http://karesitarih.balikesir.edu.tr/umur_gunay.pdf,
- Kunos, I. (2016). 44 Türk Masalı, İstanbul: Tutukitap
- Öztelli, C. (2002) Evlerinin Önü Türküler, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Quenon, R. (1992). Maddi İktidar Ruhani Otorite, İstanbul: Ağaç Yayınları
- Ülgener, S. F (2006). İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası, İstanbul: Derin Yayınları
- San, S. (09. Aralık 2017) Keloğlan Masalı, Çevrimiçi: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10767,keloganmasalipdf.pdf?0>
- Sakaoğlu, S. (2013). Türk Masalları, Ankara: Akçağ Yayınları
- Sakaoğlu, S., Karadavut, Z. (2011). Halk Masalları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Sarı, E. (2017). Dadaloğlu, Noktaekitap
- Saygı, O. (09.Aralık.2017) Keloğlan ve Altın Bülbül Masalı, Çevrimiçi: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10768,keloganvealtinkmasalipdf.pdf?0>,
- Şarkı Sözleri: Erişim Tarihi: 10. Kasım 2017, Çevrimiçi: <https://www.sevilensarkisozleri.com/gole-yoresi-turkuleri-calistim-gittim-tek-basima-sarki-sozleri-240214.aspx>,
- Tökel, D. A. (2007). Divan Şiirine Modern Çözümleme Yöntemlerinden Bakmak, Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları, 2/3, s535-555
- Yağcı, Ö. (2011). Pir Sultan Abdal Yaşamı ve Şiirleri, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları

- Yakıcı, A. (2003). İslamiyet Öncesi Türk Destanlarının Bilim ve Kültür Hayatına Etkisi Hakkında Düşünceler, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı 13, s411-420
- Yeniterzi, E. (2000). Divan Şiirinde Osmanlı Devletindeki Sosyal Ahlaki ve İktisadi Çözülmenin Akisleri, Uluslar Arası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, s361-377
- Yüksel, Y. (2016). Divan Şiirinde Ticari ve İktisadi Unsurların Eğitim Amaçlı İşlenişi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 44, s313-324